

AÇILIŞ KONUŞMASI

Oğuz Karadeniz
Pamukkale Üniversitesi

Bugün, Dünya İnsan Hakları Günü. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bundan tam 67 yıl önce bugün Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edildi. Türkiye Bildirge'yi 06 Nisan 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile onayladı. Bildirge, 27 Mayıs 1949 tarihinde 7175 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. ¹ Bakanlar Kurulu Resmi Gazete'de yayınlanan kararında; söz konusu sözleşmenin yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim kurumlarında okutulması, yorumlanması ve söz konusu beyanname hakkında radyo ve gazetelerde yayınlar yapılmasını kararlaştırdı. Ardından 10 Aralık, 4 Aralık 1950 tarihinde Paris'te Birleşmiş Milletler'in 5. Genel Kurulu'nda 423 sayılı karar ile İnsan Hakları *Günü* olarak ilan edildi. ²

Sempozyum başlangıç tarihinin Dünya İnsan Hakları Günü ile aynı tarihe gelmesi hem bugünün kutlanmasını, hem de bir anlamda Bakanlar Kurulu Kararı'nda yer alan hükümlerin de yerine getirilmesini sağlıyor. Sosyal haklar, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 22 ve 27 inci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Sempozyumumuzun bu seneki ana teması olan ve Sosyal Güvenlik Hakkı da Bildirge'de yer alan en önemli sosyal haklardan birisidir. Bildirge'nin kabulü öncesinde Uluslararası Çalışma Örgütü belgelerinde yer alan sosyal güvenlik hakkı, Bildirge'nin 22, 23 ve 25 inci maddelerinde vücut bulmuştur. Bildirge'nin 22 inci maddesine göre; “*Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibarıyla, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların millî gayret ve Milletlerarası işbirliği yoluyla ve her Devletin teşkilâtı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.*”

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ardından *Sosyal Güvenlik Hakkı* pek çok uluslararası sözleşme ve antlaşmada yer aldı. Sosyal güvenlik hakkının uluslararası sözleşmelerde yer bulması elbette ki, sözleşme ya da anlaşmalar, taraf ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin kurulmasına ve gelişmesine katkı sağladı. Sosyal güvenliğin kapsadığı riskler, sağladığı yardımlar çeşitlendi, harcama-

1 <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf> (Erişim Tarihi:25/11/2015).

2 http://unesco.org.tr/dokumanlar/10_yil/gunler.pdf(Erişim Tarihi:25/11/2015).

lar arttı. Bununla beraber, üretimi desteklemeye yönelik neo-liberal politikalar, hükümetleri, sosyal güvenlik harcamalarını kontrol altına alacak düzenlemelere sevk etti. Özellikle gelişmiş ülkelerde nüfusun hızla yaşlanması, sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak adına emeklilik harcamalarını kontrol altında tutmayı amaçlayan bir dizi reformu beraberinde getirdi. Emeklilik yaşının yükseltilmesini, aylık bağlama oranlarının düşürülmesini, özel emeklilik programlarının teşvikini, daha fazla süre çalışmayı ve prim ödemeyi özendiren düzenlemeler, neredeyse bütün ülkelerde birbirine benzer biçimde ardı ardına uygulamaya kondu. Söz konusu düzenlemelerin uzun dönemde gelir dağılımı ve yaşlı yoksulluğu üzerine etkileri ise çok az tartışıldı. Ön plana çıkarılan kavramlar sürdürülebilirlik ve finansal yeterlilik oldu. Bununla birlikte söz konusu reformların uzun dönemde etkilerini göstereceğini, günümüzde ise geçmişte yürürlükte olan kanunların ve yaşanan nüfusun da etkisi ile sosyal güvenlik harcamalarının gelişmiş ülkelerde arttığını görüyoruz. Sosyal güvenlik kapsam ve harcamaları büyük ölçüde ekonomilerin gelişmişlik seviyesi ile artan oranlı bir ilişki sergiliyor. Ekonomi ve işgücü piyasasının yapısı büyük ölçüde sosyal güvenlik harcamalarını etkiliyor. Gerek kapsam, gerekse harcamalar boyutu ile düşük orta ve yüksek gelirli ülkeler arasında önemli farklılıkların olduğu görünüyor.

Uluslararası Çalışma Örgütü istatistiklerine göre, Dünya gayri safi yurt içi hasılasının %8,8'i kamu sosyal güvenlik harcamalarına ayrılıyor. Söz konusu oran, Afrika'da %4,3, Asya Pasifik bölgesinde %4,6 iken, Kuzey Amerika'da %17'ye, Merkez ve Doğu Avrupa'da %17,8'e, Batı Avrupa'da %27,1'e yükseliyor.³ Kamu sağlık güvencesinin kapsamı da bölgeden bölgeye farklılık gösteriyor. Kamu sağlık hizmetlerinin kapsadığı nüfus, Çin hariç tutulduğunda Asya-Pasifik bölgesinde %37 iken, Çin dahil edildiğinde %58'e yükseliyor. Belirtilen oran, Sahra altı Afrika'da %17 iken, Orta-Doğu'da %72,9'a, Latin Amerika'da %82'ye, Kuzey Amerika'da %85,5'e, Merkez ve Doğu Avrupa'da %91,6'ya yükseliyor. Nüfusun neredeyse tamamının kapsam altında olduğu bölge ise Batı Avrupa olarak ortaya çıkıyor⁴.

Nüfusun sadece kamu sağlık güvencesi kapsamı altında olması yetmiyor. Aynı zamanda, kamu sağlık hizmetleri kapsamında olup, kayıt dışı çalıştığı ya da prim ödeme şartını yerine getirmediği için fiilen sosyal güvenlik sisteminden yararlanamayanlar bulunuyor. Söz konusu durum, sosyal güvenliğin fiili kapsama oranını daraltıyor. İşgücü piyasasındaki eğretlilik ve atipik çalışma şekillerinin yaygınlaşması, tipik düzenli ücretli maaşlı çalışanlar için yapılandırılmış, sosyal sigorta sisteminin bireylere güvence sağlamanın kapsam ve düzeyini olumsuz yönde etkiliyor.

3 <http://www.social-protection.org/gimi/gess/ShowTheme.action?th.themeId=10> (Erişim tarihi:25/11/2015).

4 <http://www.social-protection.org/gimi/gess/ShowTheme.action?th.themeId=10> (Erişim tarihi:25/11/2015).

Sosyal haklar arasında yer alan sosyal güvenlik hakkının sadece uluslararası sözleşmelerde, yasal düzenlemelerde kalmaması ve gerçekten bireylere ulaştırılabilmesi için daha çok çabaya ihtiyaç bulunuyor. Sistemlerin sürdürülebilirliğini sağlamak adına salt finansman odaklı bakış açısının sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini azalttığını göz ardı etmemek gerekiyor.

Sözlerime son verirken, Sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen, bölümde çalışan değerli meslektaşlarıma, yürütme, düzenleme ve bilim kurulu üyelerimize, davetli konuşmacılarımıza ve bildiri sahiplerine teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.